

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית

ישיב תשב"ז (חלק א)

חֲתָמָה וּפְתִילָה וּמִטָּף אֲשֶׁר בְּיָדָךְ

- ביאור ענין מעשה יהודה ותמר: שהיו ענינים גבוהים על פי נבואה להשתלשלות מלכות בית דוד • במדרש: המִטָּה של יהודה היתה מטה של יעקב, ואחר כך של משה ואהרן, ועתיד להיות ביד מלך המשיח •
- רמב"ן ואור החיים הק': ביאור האריך נשא יעקב שתי אחיות • במדרש: מִצָּאתִי דָוִד עֲבָדִי, היכן מצאתיו בסדום • על פי נביא מותר לעבור על התורה, בהוראת שעה לבד • השתלשלות מלכות בית דוד ומשיח, הוצרך להיות בדרך הַסֵּתֶר • בישמח משה: 'וּבִכְבֹּה' לֹא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם, הכוונה על אלו שהיו ממונים בהם נשמות קדושות שהוצרכו לצאת • בדור האחרון יש נסיונות יותר מכבדות הקודמים • נסיון תְּמָר להיות מוכן להפיל עצמה לכבשן האש ולא להלכין פני חבירו ברבים • בזכות תמר ויהודה שעמדו בנסיון ניצולו חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ה לפ"ק

סעודת הודאה מ'אסתר' ו'תשב"ז

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

צו מנדב זיין רופט: 1-718-388-5519 | אויטאמאטיש דורך קרדיט קארד: #1700 845-366-2793

לשון קדשו - קונטרס שטט (חלק א) 14 מינוט מתוך 69 זייער קלאר *

לשון קדשו: ארץ ישראל: 072-3275205 ענגלאנד: 0330-350-3110 פּעקס: 718-650-2970	קול אוצר יהודא ברוקלין: 718-298-4641 ארץ ישראל: 072-3333419 #7-9-2-1-9#	דרוק 1 דערנאך 316 פאר די רעקארדינג פון די וואך. פאר הערות דרוק 3
--	---	---

• ברכת מזל טוב •

הר"ר שמואל בראך הי"ו (בר שבי) לנישואי בתו - עב"ג החתן מנחם זאב נ"י בן הר"ר ג' ר' יעקב יהודה קאהן ז"ל	הר"ר חיים שמעון לעפקאוויטש הי"ו לנישואי בתו - עב"ג החתן ישראל ישעי' נ"י בן הר"ר דוד בלוי הי"ו
הר"ר אלטר ברוך עקשטיין הי"ו לאירוסיו בתו - עב"ג החתן שלמה נ"י בן הר"ר יואל זילבערשטיין הי"ו (בר מרדכי)	הר"ר יודא אשר ראטבארט הי"ו לאירוסיו בתו - עב"ג החתן ישראל נ"י בן הר"ר חיים יואל כהן הי"ו

• יהם יעלו לזכרון •

הנה"צ המפורסם חסידא ופרישא, עמוד ההוראה, ריש מתיבתא, מרביץ תורה וידאה בריבים, ענותן ושפל ברך, עמוד צלותהון בתפלות מעוטק הלב, דבוק ומקושר בריב"ק ז"ע רבי ישראל חיים מנשה זצ"ל פריעדמאן בן הר"ר יעקב צבי ז"ל הי"ד - ראב"ד דקהל ימב לב דסאטמאר - נפטר כ"א כסלו תשפ"א

הרה"ח הנכבד, השכים והערים להגות בתורה, גמל חסד בגופו וממנו, והרבה פעלים לתורה ולתעודה, עמד לימין רביה"ק ז"ע, ובמיוחד לטובת הקהלה והמוסדות בבארא פארק רבי שלמה זלמן חיים ז"ל ליכטמאן ב"ר יחזקאל ז"ל - נפטר כ"ב כסלו תשע"ב	הרה"ח, ירא שמים, נשא ונתן באמונה, וקבע עתים לתורה, הסתופף בצל רביה"ק ז"ע כל שנותיו, רבי סיני יהודה ז"ל גראם ב"ר מובי' צבי ז"ל נפטר א' דחנוכה כ"ה כסלו תשנ"א
--	--

האשה היקרה צנועה וחסודה, בת גדולים וקדושים, יראת ה' אוצרה, מסרה נפשה על זוויות כבשות מרת חנה ע"ה גרינבוים ב"ר שמעי' ז"ל אשת הרה"ח ר' יהודה ארי' ז"ל נפטרה י"ט כסלו תשנ"ד	האשה החשובה והנכבדה, יקרה וצנועה, בעלת מדות טובות וישרות, שפתיה שפכה בתהלים ובתפלות מרת גאלדא ע"ה ב"ר משה ז"ל אשת הרה"ח ר' זיידא ישראל חיים קרוים ז"ל נפטרה כ"א כסלו תשנ"ב
---	---

האשה היקרה צנועה וכשרה, בעלת מדות טובות וישרות, פתחה ביתה לגמול חסד עם אחרים ולכיבוד הוריה מרת לאה ע"ה קאהן בת הרה"ח ר' אביגדור יודא ראזענבערג שליט"א נפטרה כ"ד כסלו תשפ"ג	האשה היקרה צנועה וחסודה, גומלת חסדים לחיים ולמתים, הצניינה כמדת הסתפקות ושמחת חיים נסוכה תמיד על פניה מרת פיגא ע"ה גרינפעלד ב"ר משה ז"ל אשת הרה"ח ר' חיים יהודה (לייב) ז"ל נפטרה כ"א כסלו תשע"ח
---	--

האשה החשובה מרת
רבקה ע"ה בלום
ב"ר אהרן צבי ז"ל
אשת ר' חיים אלימלך ז"ל
נפטרה י"ט כסלו תשס"ג

הרה"ח רבי
משה אפרים
ב"ר ארי' ז"ל
העקשאווויטש

KolSatmar.com

לד

קושיות ודקדוקים בענין מעשה תמר

קושיא זו

יש להבין ענין מעשה יהודה ותמר, דלכאורה משמע בפסוקים שהיה איסור בדבר, אלא שלא ידע כי כלתו היא. וצ"ב הא"ך בא לידו ענין כזה

טז) די זעלבע זאך איז דא די צווייטע מעשה וואס ס'איז דא אין דער סדרה, פון תמר מיט יהודה'ן. [וואס] נלאו כל המפרשים אז מ'זאל עפעס טרעפן [א וועג], וויאזוי ער האט דאס געמעגט על פי הלכה אפטון.

לה

לכאורה [הרי מבואר בפסוק (לה, טז) כי] ער האט נישט געוואוסט פי כלתו היא, זעט אויס [דאלמלי] ווען ער ווייסט, העט עס געווען אן איסור, [ולכאורה גם בזונה נכריה אסור. והראיה שהרין] ער האט דאך זי געוואלט פארברענען [כשנתוודע לו שהיא הרה לנונים. ואם כן לכאורה קשה על יהודה בעצמו, הא"ך עשה כן].

לו

הגם זיי זאגן^א [אז] ס'איז נישט על פי הלכה [מה שדנוה 'לשריפה'] אויכעט, [שהרין] זי איז דאך געווען א פנויה^ב, נאר ס'איז געווען למיגדר מילתא. בית דינו של שם איז דאס געווען^ג [שדנוה לשריפה]. ס'איז גאר דא אין מדרש^ד דיעות, אז יצחק און יעקב זענען געזעצן גאר ביי דעם בית דין. על כל פנים בבית דינו של שם איז זי נתחייב געווארן, שטייט דאך אין די גמרא^ה.

^א כעין מה שהאר"ך רבינו לעיל בהדרוש (בהשי"ך לחלק ב' של הקונטרס) בענין מה שנתקשו המפרשים בענין מכירת יוסף, מה היתה סברתם במה שרצו לדון את יוסף למיתה, ומה שמכרוהו. כעין זה נתקשו גם בענין מעשה יהודה ותמר.

^ב בתוספות בסנהדרין (נו. ד"ה אינה): והא דכתיב גבי תמר הוציאוה ותשרף, לאו משום דדינא הכי, דאפילו מיתה לא נתחייבה, לא בידיה דידה ולא בידה. וכשהחמירו עליה לחייבה מיתה, כיבמה שזינתה, אוקמה אמיתת בת כהן דבשריפה, לפי שהיתה בתו של שם.

ובדעת זקנים לבעלי התוספות (לה, כד): הוציאוה ותשרף. אמר אפרים מקשאה, תמר בתו של שם היתה, שהיה כהן, ובת כהן שזינתה היא בשריפה (רש"י, מבראשית רבה פה, י). ותימה שלא היו עדים והתראה בדבר. ותירץ הר"י יוסף מארץ ישראל, דדור פרוץ היה, לכך חייבוה, כדי לעשות סייג לתורה כדאמרינן בסנהדרין פרק נגמר הדין (מו). תניא ר' אליעזר בן יעקב אומר בית דין מכין ועונשין שלא מן הדין וכו'. וכן יהושע שהרג עכן, ומסיק תלמודא (שם מד). דלא עשה בו מעשה אלא כדי לרדות ישראל. [ונע"ן זה כתב בפ"י הרא"ם (לה, כד)]. ויעיין עוד ברמב"ן (לה, כד) ובבעל הטורים (שם) מה שכתבו בזה.

^ג ובת כהן שזינתה דדינה בשריפה, היא רק כשהיא נשואה לדברי חכמים, ולרבי שמעון גם בארוסה, כמבואר בגמרא סנהדרין (דף ג-בא). אבל בפנויה ודאי אין דינה בשריפה, ולא במיתה כלל. וכמבואר בגמרא (שם ג): תנו רבנן, ובת איש כהן פי תחל (אמור כא, ט), יכול אפילו חיללה את השבת, תלמוד לומר לזנות (שם), בחילולין שבזנות הכתוב מדבר. יכול אפילו פנויה, נאמר כאן אביה ונאמר להלן [פירש"י: בנערה המאורסה] אביה, מה להלן זנות עם זיקת הבעל [שזינתה בשעה שזיקת הבעל עליה], אף כאן זנות עם זיקת הבעל [בשעה שזיקת הבעל עליה, ולא פנויה]. ועיין בזה ברמב"ן כאן (לה, כד). ומכל מקום איסור לאו יש גם בפנויה, וכמבואר ברמב"ם (אישות א, ד).

^ד בתנחומא ישן (בפרשתן, סימן יז): יצא ליהודה לאמר נתנה תמר וכו', והיה יושב בדין שם יצחק ויעקב ויהודה, אמרו הוציאוה ותשרף. [ונע"ן בזה גם בשמות רבה (ל, יט). וכן הובא זה בבעל הטורים (לה, כד), ובפ"י הריב"א ע"ה (שם)].

^ה בגמרא מכות (כג): אמר רבי אלעזר, בג' מקומות הופיע רוח הקודש [פירש"י: הופיע. נגלה והוכיח בשעת הצורך, בלע"ז ברוכ"ר], כך שמעתי. לישנא אחרינא, הופיע, נשמעה בקול גדול. בניצני רבין, בבית דינו של שם [לא היה שם חי

די גמרא זאָגט דאָך אזוי, מ'האָט זי דין געווען מיט אַ בית דין, און ס'האָט זיך אויסגעלאָזט אז 'ער' האָט עס גאָר געטון, ס'איז אַרױסגעקומען די גאַנצע זאַך [וואו שוּב פטרו אותו, ואינו מוכן הטעם למה].

מ'פאַרענטפערט טאַקע תירוצים און תירוצים, אָבער אַלץ איז דאָך עס עפעס אַן ענין פֿלאַ (הצריך ביאור).

לו

קושיא יז

הרמב"ן דקדק, דלכאורה יש להבין הענין האך מסר לה את בנדר

[ס'שטייט אין פסוק וְתֹאמַר אִם תִּתֵּן עֲרֹבוֹן עַד שְׁלֹחָךָ, וַיֹּאמֶר מֶה הָעֲרֹבוֹן אֲשֶׁר אֶתֵּן לָךְ, וְתֹאמַר חֲתָמְךָ וּפְתִילְךָ וּמִטָּף אֲשֶׁר בְּיָדְךָ], ער האָט אַוועקגעגעבן חֲתָמְךָ וּפְתִילְךָ וּמִטָּף.

דער רמב"ן¹ פּרעגט אויף רש"י² [שמפרש 'ופתילך', שְׁמִלְתָּךְ שאתה מתכסה בה, וכן] ער האָט אַוועקגעגעבן דאָס קלייד, [אָדער] די ציצית?

לח

ויותר פלא הוא מה שמסר בידה את 'המטה' אשר בידו, דהלא מבואר במדרש מעלת מטה זו שהיתה מטה של יעקב, והיא היתה אחר כך המטה שביר משה ואהרן, ועתיד להיות ביד מלך המשיח. והאך מסר מטה כזו ביד מי שלא הכיר בה מי הוא

יח) און נאָך מער פֿלאַ (הוא על מה שנתן לה 'המטה', שהרין) אין מדרש שטייט אַז דער מֶטָה איז געוועזן, - דער מֶטָה זאָגט דער מדרש אין ילקוט שמעוני פרשת חקת³, [איז געווען דער] - וּמִטָּה אַהֲרֵן בְּתוֹךְ מִטּוֹתָם (קרח יז, כא). זאָגט ער, דער מֶטָה [של אהרן] איז געווען, דאָס איז געווען דער מֶטָה וואָס ס'איז געווען בִּיד יְהוֹדָה.

באותה שעה, שהרי מת, אלא בית דין של אחריו ותלמידיו, וקרי ליה בית דין של שם כמו בית שמאי ובית הלל], ובבית דינו של שמואל הרמתי, ובבית דינו של שלמה. בבית דינו של שם, דכתיב וַיִּכַּר יְהוֹדָה וַיֹּאמֶר צִדְקָה מִמֶּנִּי, מנא ידע, דלמא כי היכי דאזל איהו לגבה אול נמי אינש אחרינא לגבה, יצאת בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים. [דברים נעלמים הללו מאתי יצאו, שלפי שיהודה היה מלך, והיא זכתה לצאת ממנה מלכים מתוך שהיתה צנועה בבית חמיה, יצאתה גזירה זו מלפני שיצא זרע משניהם, כך קיבל רבי מעיקרא. לישראל אחרינא, מאתי היתה שיצאו ממנה שני בנים הללו לכבוש העולם, שהרי עתיד דוד ומשיח לצאת ממנה].

ועיין בזה גם בגמרא עבודה זרה (לז, י:), ובגמרא סוטה (י:), המובא להלן בהערה לב).

¹ ברמב"ן (לח, יח): חֲתָמְךָ וּפְתִילְךָ. עֲזָקְתָּךְ וְשׁוּשְׁפָךָ (אונקלוס), טבעת שאתה חותם בה, ושמלתך שאתה מתכסה בה, לשון רש"י. • ואינו נכון שיתן שמלתו וילך ערום ממנה. ואיך תקרא השמלה פתיל, ואיך יאמר הכתוב (לח, כה) 'ופתילים' בלשון רבים. • ואם תאמר כי על שם פתילי הציצית תקרא השמלה פתיל, חלילה שיקיים יהודה מצות ציצית, ויזלזל בו לתת אותו בזמה. • ואולי היה בידו סודר קטן אשר יעטוף בו קצת הראש לפעמים, ויקרא פתיל בעבור שהוא קצר כפתיל, והוא תרגום שושיפא, ולא תמצא לאונקלוס ככל שמלה שבתורה שיתרגם אותה שושיפא, אבל לשון כסות ומלבוש תרגם ככולם וכו'. • וכן תרגם יונתן בן עוזיאל (ישעי' ג, כב) המַעֲטָפוֹת 'שושיפא', שהם סודרים קטנים יעטפו בהם הראש, ויפרשו אותם הנכבדים על המגבעות והפארים אשר על ראשם, וזה המנהג עודנו היום בארצות המזרח. • ויתכן עוד כי היה ליהודה חותם כצורת אריה, או צורה אחרת ידועה כמזשלים, והיו בידו פתילים שבהם כצורה ההיא הלאייר בה, והמטה היה בידו כמשפט שליט ונוגש, כענין שכתוב (יחזקאל יט, יד) מֶטָה עַז שֶׁכֶּט לְמִשּׁוֹל, וכתיב (יחזקאל מט, י) לֹא יְסוּר שֶׁכֶּט מִיְּהוֹדָה, ואלה נתן בידה.

² ברש"י (שם). ולשונו הובא לעיל בתחלת לשון הרמב"ן.

³ בילקוט שמעוני (חקת רמז תשסג): קָח אֶת הַמֶּטָּה (חקת כ, ח). זה שאמר הכתוב מֶטָּה עֲזָקְךָ יִשְׁלַח ה' מִצִּיּוֹן, זה המטה שהיה ביד יעקב אבינו, שנאמר (וישלה לב, יא) כִּי בְמִקְלִי עֲבָרְתִּי. והוא המטה שהיה ביד יהודה, שנאמר חֲתָמְךָ וּפְתִילְךָ וּמִטָּף אֲשֶׁר בְּיָדְךָ. והוא היה ביד משה, שנאמר (שמות ד, יז) נָתַתְּ הַמֶּטָּה הַזֶּה תַּחַךְ בְּיָדְךָ. הוא היה ביד אהרן, שנאמר (וארא י, י) וַיִּשְׁלַח אֶהֱרֹן אֶת מִטָּהוּ. והוא היה ביד דוד, שנאמר (שמואל א' יז, מ) וַיִּקַּח מִקְלּוֹ בְּיָדוֹ. והוא היה ביד כל מלך ומלך, עד שחבר בית המקדש. וכן עתיד אותו המטה לימסר למלך המשיח, וכן עתיד לרדות את כל אומות העולם, לכך נאמר מֶטָּה עֲזָקְךָ יִשְׁלַח ה' מִצִּיּוֹן.

לט

און דאָס איז געווען [אויך דער מַטָּה פון] יעקב אבינו [שעל זה אמר כי] בְּמִקְלֵי עֲבָרְתִּי אֶת הַיָּרְדֵּן הָיָה (בראשית לב, יא), הָאֵט זיך אָנגעהויבן (דער מטה שוין ביי יעקב). און דערנאָך די מַטָּה איז געווען בִּיד יְהוּדָה, דערנאָך איז ער געווען בִּיד מִשֶּׁה'ן, [און ווען] ער האָט געטון די אַלע נְסִים [במצרים] האָט ער געטון מיט דעם מַטָּה, וּמַטָּה הָיָה עֲתִיד לִהְיוֹת בִּיד מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ.

ס'שטייט אויך אין מדרש רבה^ט [ענין זה, ושעל זה נאמר] מַטָּה עָזָף יִשְׁלַח ה' מִצִּיּוֹן (תהלים קי, ב), דאָס איז 'דער' מַטָּה.
ס'איז נישט קיין קלייניגקייט.

מ

און ס'שטייט נאָך אין מדרש^י, אַז דער מַטָּה איז געווען [עס] איז מיטגעקומען קיין מִצְרַיִם מיט יוסף הצדיק, און ער [פרעה] האָט אים צוגענעמען, און יתרו האָט אים מיטגעטראָגן פון מִצְרַיִם און ער האָט אים אַריינגעפלאַנצט, און קיינער האָט נישט געקאָנט צורירן דערצו, און משה רבינו איז געקומען און ער האָט עס צוגענעמען, [און פון דעם] האָט ער פאַרשטאַנען אַז ער וועט זיין אַ גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל, [ווייל] קיינער האָט נישט געקאָנט צוקומען צו דעם מַטָּה, נאָר ער האָט געקאָנט אויסרייסן דעם מַטָּה.

מא

על כל פנים ס'איז נישט געווען קיין קלייניגקייט.
ס'איז נאָך אַזוינס נישט געווען בעולם אַזאַ מִין מַטָּה.
אַזאַ מִין חֶפֶץ, פון יעקב אבינו'ן ביז צום מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, אַזאַ חֶפֶץ איז נאָכנישט געווען בעולם.
האָט ער דאָס עפעס 'אוועקגעגעבן' עפעס אַזוי, פאַר אַ מִשְׁכּוֹן? [ובפרט] פאַר אַזאַלעכע וואָס ער האָט זי גאָרנישט געקענט? [שהרי] ער האָט דאָך נישט געוואוסט [ווער זי איז, וכדכתיב] כִּי כִסְתָה פָּנָיָהּ^א, מ'האָט זי נישט דערקענט, ער האָט דאָך גאָרנישט געוואוסט מיט 'וועם' ער האָט פִּיהר^ב, ער האָט דאָך נישט געוואוסט פון גאָרנישט, [איז וויאזוי האט ער] אוועקגעגעבן עפעס אַזאַ מִין זאָך.
ס'איז נישט צום פאַרשטיין, הַפֶּלֶא וּפְלֵא.

^ט בבמדבר רבה (יח, כג): וּמַטָּה אֶהְרֶן [בתוך משותף] [חקת יז, כא]. יש אומרים הוא המטה שהיה ביד יהודה, שנאמר ומטן אשר בידך. ויש אומרים הוא המטה שהיה ביד משה, ומעצמו פרח, שנאמר (קרח יז, כג) וַהֲנֵה פָּרַח מִטָּה אֶהְרֶן וכו'. ואותו המטה היה ביד כל מלך ומלך, עד שחבר ביהמ"ק ונגנז. ואותו המטה עתיד להיות ביד מלך המשיח במהרה בימינו, שנאמר מַטָּה עָזָף יִשְׁלַח ה' מִצִּיּוֹן יְרֵדָה כְּקָרֵב אֵלֶיךָ.

^י בפרקי דרבי אליעזר (פרק מ): רבי לוי אומר, אותו המטה שנבאר בין השמשות, נמסר לאדם הראשון מגן עדן, ואדם מסרו לחנוך, וחנוך מסרו לנח, ונח לשם, ושם מסרו לאברהם, ואברהם ליצחק, ויצחק ליעקב, ויעקב הוריד אותו למצרים ומסרו ליוסף בנו. כשמת יוסף ושללו ביתו, נתנה בפלטרין של פרעה, והיה יתרו אחד מחרטומי מצרים, וראה את המטה ואת האותות אשר עליו וחמד אותו בלבו, ולקחו והביאו ונטעו בתוך הגן של ביתו, ולא היה אדם יכול לקרב אליו עוד. כשבא משה לתוך ביתו נכנס לגן ביתו של יתרו וראה את המטה וקרא את האותות אשר עליו, ושלף ידו ולקחו. וראה יתרו למשה ואמר זה עתיד לגאול את ישראל ממצרים, לפיכך נתן לו את צפורה בתו לאשה.

^א ופירש רש"י (לח, טו): כִּי כִסְתָה פָּנָיָהּ. ולא יכול לראותה ולהכירה.

^ב פירוש: עסק ושייכות.

מב

קושיא יח

בפסוק וַיֹּאמֶר יְהוָה תִּקַּח לָהּ פֶּן נִהְיָ לְבוֹז, יֵשׁ לַחֲבִין הַלְשׁוֹן 'תִּקַּח' לָהּ, דְּמִשְׁמַע שְׁעָרֵי הַצּוּרָה לַקַּחַת הָעֶרְבוֹן, וְקִשָּׁה דִּהְלֵא כְּבֵר הִיתָה הָעֶרְבוֹן בִּידָה, וְהִיא לֹא לֹאמַר בַּלְשׁוֹן 'תִּקַּח' לָהּ, וְכִדּוּמָה

דְּעִרְנָאֲכֻדֶּעַם [לְאַחַר שְׁשִׁלָּה לֵה יְהוּדָה הַגָּדִי עֲזִים בִּיד רַעְהוּ, כְּדִי לַקַּחַת הָעֶרְבוֹן מִידָה, וְלֹא מִצָּא אוֹתָהּ] שְׁטִיט תִּקַּח לָהּ פֶּן נִהְיָ לְבוֹז.

יח) ס'איז פֿשוט שווער דאָס לִשׁוֹן אויכעט, וואָס הייסט 'תִּקַּח' לָהּ, וואו זאָל זי נעמען, [וְהִיא לֹא לֹאמַר] 'יִקַּח' לָהּ.

דער פֿשט איז דאָךְ אַזוי אין פֿשטות [אַז] זי זאָל זיך האַלטן דערמיט, וואָרן ער האָט געוואוסט [כי] אַז מ'וועט נאָכגיין זוכן - אַזוי זאָגט דאָךְ רש"י טייטשט דאָךְ אַזוי"ג - וועט מען קומען צו בִּזְיוֹנוֹת, הִנֵּה שְׁלַחְתִּי הַגָּדִי הַזֶּה, וואָס קאָן איך מער טון, איך קאָן דאָךְ מער נישט טון, כִּי־הָאֵב געשיקט דאָס [הַגָּדִי הַזֶּה] נאָתָה לֹא מִצָּאָתָה. [איז] קודם [שווער] וואָס איז דעס לִשׁוֹן תִּקַּח לָהּ, זי האָט דאָךְ נישט געדאַרפט צו נעמען, ס'איז דאָךְ שוין געווען ביי איר, דער פֿשט איז 'יִקַּח' לָהּ.

מג

קושיא יט

גם צ"ב אומרו פֿן נִהְיָ לְבוֹז, דְּמִשְׁמַע שְׁהִיָּה יִכּוֹל עֲדִיין לַמַּעֲוָא אוֹתָהּ, אֲלֵא שְׁנַמְנַע כְּדִי שְׁלֵא יתְפַרְסֵם הַדְּבַר וּיְכִוּאוּ לִידֵי בִּזְיוֹן. וְקִשָּׁה דְּהִרֵי מִסִּיק וְאִמֵּר הִנֵּה שְׁלַחְתִּי הַגָּדִי הַזֶּה נִתָּה לֹא מִצָּאָתָה, וּפִירִשׁ"י בִּי מַה עָלִי לַעֲשׂוֹת עוֹד לְאַמֶּת דְּבָרִי, דְּמוּכָת שְׁלֵא הִיָּה לֹא בִּירֵיה עוֹד, וְאִם כֵּן לְמַה אִמֵּר הַטֶּעַם פֶּן נִהְיָ לְבוֹז

יט) און דערנאָךְ, ער זאָגט דאָ פֿן נִהְיָ לְבוֹז, איז מִשְׁמַע, זעט אויס מ'האָט נאָךְ געהאַט אַ בְּרִירָה צו זוכן, נאָר ער האָט מוֹרָא געהאַט פֿאַר בִּזְיוֹנוֹת. [און] צום סוף לאַזט ער אויס, [הִנֵּה] שְׁלַחְתִּי הַגָּדִי הַזֶּה [נאָתָה לֹא מִצָּאָתָה, וּכְפִירוֹשׁ רש"י"ג שאמר] וְמַה עָלִי לַעֲשׂוֹת [עוֹד לְאַמֶּת דְּבָרִי], איך קען מער נישט טון.

[נו] אַז מ'קען נישט מער טון, האָט ער דאָךְ נישט קיין בְּרִירָה, [וואס כן] וואָס דאָרף ער זאָגן פֿן נִהְיָ לְבוֹז, ער האָט דאָךְ שוין נישט קיין בְּרִירָה מער, וואָס קאָן מען מער טון. וואָס איז פֿן נִהְיָ לְבוֹז, וואָס דערציילט ער אַ מַעֲשֶׂה [וועגן בוז], ס'איז דאָךְ [ממילא] עפעס 'פאַרפאַלך', אַזוי איז עס, ער האָט אַוועקגעגעבן און מ'טרעפט [איר] נישט, ער קאָן נישט צוריקגעבן דעם גָּדִי הָעֲזִים און פאַרטיג, ער קען נישט צוקומען דערצו, ס'איז נישט מעגליך, פאַרטיג, ס'איז פאַרפאַלך.

מד

און וואָס איז דער 'תִּקַּח' (כדלעיל בקושיא יח).

מה

על כל פנים [אוודאי] ליגט דאָךְ אַלעס אין דעם עֲנִינִים גְּבוּהִים, [וואָס דאָס] האָט דאָךְ קיין שׁיעוֹר נישט, דאָס איז בְּלִי שׁוּם סֶפֶק. נאָר [ראוי לבאר עוֹד] וואָס מ'קאָן עפעס מְקַרֵּב זיין אֶל הַשְׁכָּל. עפעס אַבִּיסל וואָס מ'קען דאָ מְקַרֵּב זיין [אל השכל], קען מען אפשר זאָגן.

²⁷ ברש"י (לה, כג): תִּקַּח לָהּ. 'יִהְיֶה' שְׁלֵה מַה שְׂכִידָה: פֿן נִהְיָ לְבוֹז. אַם תִּבְקֶשְׁנָה עוֹד, יתְפַרְסֵם הַדְּבַר וְיִהְיֶה גְּנָאִי, כִּי מַה עָלִי לַעֲשׂוֹת עוֹד לְאַמֶּת דְּבָרִי.

ישוב הקנישיות בענין מעשה תמר

צא

הקדמה לישוב קושיא זו

היצט לאמיר צוקומען, דאָס איז דאָס ענין מיט תמר'ן.

לאמיר נאָר זען. דער אַמט, (הענין דלהלן) דאָס איז אַ תירוץ סיי אויף מְכִירַת יוֹסֵף^י און סיי אויף די מַעֲשֶׂה פון תמר'ן, דעס וואָס מ'פרעגט די קְשִׁיָא וויאָזוי האָט ער [יהודה דאָס] געטון^{טו}.

צב

הרמב"ן הקשה האין נשא יעקב ב' אחיות, והלא האבות שמרו כל התורה עד שלא ניתנה, וגדחק לתרץ. והאור החיים הק' מתרץ בפשיטות, שעשה כן על פי הנבואה, ונביא מותר לו לעבור על התורה כשהוא בהוראת שעה לבד, ולא שבא לעקור איזה מצוה או איסור לעולם

נאָר דער אַמט איז, (דהענין הוא) אַזוי ווי דער אור החיים הקדוש זאָגט^י ביי די שְׁתֵּי אַחֲיוֹת [שלקח יעקב אבינו, וואָס] מ'ענטפערט תירוצים [דערויף].
און דער רמב"ן זאָגט^{טו}, ס'איז נאָר אין אָרץ יִשְׂרָאֵל, [מה שהאבות שמרו התורה עד שלא ניתנה, והשתי אחיות לקח יעקב] אין חוץ לאָרץ.

און ער [האור החיים הק'] קריגט אויפן רמב"ן, ער זאָגט^י, דער אַמט איך ווייס נישט עפעס [מה זו קושיא, דהלא] אַ נְבִיא בְּהוֹרָאת שְׁעָה מעג ער דאָך הייסן עובר זיין, מעג ער

^י שהארין רבינו בזה לעיל (בהשיך לחלק ב' של הדרוש) מה שקשה על זה.

^{טו} וכן מה שהקשו על השבטים במה שדנו את יוסף. דזה יתורץ גם כן עם הא דלהלן, שעשו כן ברוח הקודש, על דרך נביא בהוראת שעה.

^{טז} ברמב"ן תולדות (כו, ה): ויִשְׁמַר מִשְׁמֶרְתִּי. לשון רש"י [עקב אֲשֶׁר שָׁמַע אֲבָרְהָם] בְּקָלִי, כשנסיתי אותו. מִשְׁמֶרְתִּי, גזירות להרחקה, כגון שניות לעריות, שבות לשבת. מִצְוֹתִי, מצות שאילו לא נכתבו דין הוא שיכתבו, כגון גזל ושפיכות דמים. חֻקֹּתִי, דברים שיצר הרע ואומות העולם משיבין עליהם, כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז, שאין טעם בדבר, אלא המלך גזר חקו על עבדיו. וְתוֹרָתִי, להביא תורה שבעל פה, הלכה למשה מסיני [עכ"ל].
וּמִיֵּשֶׁב כָּן יִהְיֶה כָּל זֶה בְּנוֹי עַל דַּעַת שְׁהִיָּה אַבְרָהָם מְקִיָּים וּמִשְׁמַר אֶת הַתּוֹרָה עַד שְׁלֹא נִתְּנָה וכו'. ויש לשאול, אִם כֵּן אֵיךְ הִקִּים יַעֲקֹב מִצְבָּה, וּנְשָׂא שְׁתֵּי אַחֲיוֹת, וכדעת רבותינו (בראשית רבה עד, יא) ארבע, ועמרם נשא דודתו (וּרְאִי ו כ), ומשה רבינו הִקִּים שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִצְבָּה (משפטים כד, ד). והאין אפשר שיהיו נוהגים היתר בתורה, במה שאסר אברהם אביהם על עצמו וקבע לו ה' שכר על הדבר, והוא יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ללכת בדרכיו וכו'.
וּרְאִי ו אולי נאמר, מִשְׁמֶרְתִּי, שניות לעריות של 'בני נח'. ומצוֹתִי, גזל ושפיכות דמים. חֻקֹּתִי, אבר מן החי, וכלאים של הרבעת בהמה והרכבת אילן. וְתוֹרָתִי, דינין ואיסורי עבודה זרה, שאלו כולן נצטוו בהן בני נח, והוא השומר והעושה רצון בוראו ומשמר אפילו דקדוקין וחומרות במצות שלהן וכו'.
וּרְאִי ו אברהם אבינו התורה כולה ברוח הקדש ועסק בה ובטעמי מצותיה וסודותיה, ושמר אותה כולה כמי שאינו מצווה ועושה, ושמירתו אותה היה 'בארץ' בלבד, ויעקב 'בחוּצָה לארץ' נשא האחיות, וכן עמרם, כי המצות משפט אלקי הארץ הן, אף על פי שהוזהרנו בחובת הגוף בכל מקום (קדושין לו:). וכבר רמזו רבותינו הסוד הזה (בספרי, דברים פסקא מג), ואני אעירך בו בעזרת ה' (ברמב"ן אחרי יח, כה. עקב יא, יח), והמצבה מצוה שנתחדשה בזמן ידוע היא, כמו שדרשו (בספרי ריש שופטים) בְּאֲשֶׁר שָׁנָא ה' אֱלֹהֶיךָ (שם טו, כב), ששנאה אחר היותה אהובה בימי האבות וכו'.
וּרְאִי ו ועל דרך הפשט נאמר שיהא מִשְׁמֶרְתִּי אמונת האלקות, שהאמין בשם המיוחד ושמר משמרת זו בלבד, וחלק בה על עובדי העבודה זרה, וקרא בשם ה' להשיב רבים לעבודתו. מִצְוֹתִי, ככל אשר צוהו, בלך לך מארצך, ועולת בנו, וגרישת האמה ואת בנה. חֻקֹּתִי, ללכת בדרכי ה', להיות חנון ורחום ועושה צדקה ומשפט, ולצות את בניו ואת ביתו בהם. וְתוֹרָתִי, המילה בעצמו ובניו ועבדיו, ומצות בני נח כולן, שהן תורה להם.

^י באור החיים הק' ויחי (מט, א): וקודם לבא לביאור הכתובים יש לנו לחקור חקירה אחת, והיא איך עשה יעקב היפך מה שכתוב בתורה (תצא כא, טו) לא יוכל לבכר את בן הָאֱהוּבָה על פני בן הַשְּׂנוּאָה הבכור, והוא בכר יוסף בן רחל האהובה אצלו, על פני ראובן בן לאה השנואה. וקודם צריך לתת לב אם האבות היה עליהם חיוב קיום כל התורה, כי הלא מצינו שיעקב נשא ב' אחיות, ואברהם לא על עד ששה זקן, וכן כמה פירושים. ומעתה מה מקום

דאָך עובר זיין אן אסור אויכעט, אויסער עבודה זרה. און מ'טאָר [נאָר] נישט זאָגן [אז] ס'איז נשְׁתַּנֶּה געוואָרן אַ מְצוּה אָדער אן איסור, דאָס טאָר מען נישט. אָבער הוראת שעה [מותר לעבור על המצוה] אזוי ווי אַלְיָהוּ בְּהַר הַפְּרָמֶל, [ווי] ס'שטייט אַרויס אַלּוּ תִשְׁמְעוּן [דברים יח, טו], בְּהוֹרָאת שְׁעָה מעג ער יאָ טוֹן¹.

[און] יעקב אבינו האָט געזען [בנבואה, אז] ער מוז נעמען שְׁתֵּי אַחִיות. און אפילו נאָך קבלת התורה האָט מען אויך געמעגט בְּהוֹרָאת שְׁעָה, [באופן] אַז די נבואה האָט אים געוויזן. [וואָ"כ אין צריך לתירוץ הרמב"ן, שיעקב היה קודם מתן תורה]. אזוי זאָגט דער אור החיים הקדוש.

צנ

ישוב קושיא מו

ובאופן זה יש לתרץ גם כן ענין מעשה יהודה בתמר, כי הכל היה מן השמים כדי שיצא ממנה השתלטות מלכות בית דוד, וכמבואר בגמרא שיצאה בת קול ממִנִּי יֵצְאוּ הַדְּבָרִים כְּבוֹשִׁין

[והנה] ב"י תמָר'ן שטייט דאָך אַרויס אין די גמרא² אַז ס'איז געווען [על פי] נְבוּאָה. [אויפן פסוק] צִדְקָה מִמֶּנִּי, זאָגט די גמרא אין מלקות דף כ"ג³ [שיצאה בת קול ואמרה] מִמֶּנִּי יֵצְאוּ הַדְּבָרִים כְּבוֹשִׁין. ס'איז מן השָׁמַיִם געווען, ס'האָט אזוי געמוזט זיין, שטייט אַרויס אין די גמרא⁴.

צד

וגם מבואר במדרש שרצה יהודה ללכת לדרכו, ומלאך הכריח אותו מן השמים לכך, ויש לומר דהכונה שהכריח אותו בהודעת נבואה מן השמים שיעשה זאת

און דאָ [אויפן פסוק] וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל הַדֶּרֶךְ, שטייט אויכעט, וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל הַדֶּרֶךְ, אַז

לקושיא זו שבכר בן האהובה, תהיה זו כערלה של אברהם קודם שנצטווה, וכנשיאת ב' אחיות ליעקב. ○ וראיתי לרמב"ן שנתן טעם ליעקב שנשא ב' אחיות כי לא היה בארץ, עד כאן. ואין דבריו חזקים בסמוכות, כי מי גילה לו סוד זה, שלא היה שומר תורה אלא בארץ, אחר שאין הפרש בין הארץ לחוץ לארץ באותן פרטי המצות שלא שמרום האבות. ○ והנכון בעיני הוא, כי האבות קבלו התורה משם, שקבל מנח, שקבל מחנוך, שקבל מאדם הראשון אשר למדה מפי הגבורה, דכתיב (איוב כח, כו) אֶזְרָא וְגו' וַיֹּאמֶר לְאָדָם, ושבאמצעותה צוהו לעבוד גן עדן, וכמו שפירשתי (בראשית ב, טו) בפסוק לְעֹבְדָהּ וּלְשִׁמְרָהּ. אך לא 'נצטווה' אלא על ז' מצות, שאם יעבור עליהם יהרג, אבל שאר התורה קרוב לשכר אם יעשה, ורחוק מן ההפסד אם לא יקיים. וכדרך שיש לנו גם אחר נתינת התורה, שיש מצות שאם יעשה אותם האדם יטול שכר, ואם לאו אין לו עונש עליהם, כמו כן היה מיום ברא אלקים אדם בכל התורה, חוץ מו' מצות. והאבות לצד חביבותם בה' וחשקם באושר עליון, קיימו הכל, כאומרו (תולדות כו, ה) עָקֵב אֶשֶׁר שָׁמַע וְגו', ואמר ז"ל (יומא כח:) קיים אברהם אבינו אפילו עירוב תבשילין, ואת בניו הקים תחתיו להרויח תועלת המצות ועסק התורה. אבל במקום שהיו רואים תועלת דבר ההצלחה להם, כמו שתאמר יעקב כשהרגיש בהצלחתו בנושאי ב' האחיות, העלים עין מריוח הנמשך מקיום המצוה ההיא, כיון שאין לו עונש אם לא יקיימנה, כל עוד שלא נתנה תורה. ומה גם אם נאמר שהיו עושים על פי הדיבור, כי האבות נביאים היו (מגילה יד.), וה' אמר להם לעשות כן. ○ ודבר זה דומה למה שכתב רמב"ם בהלכות יסודי התורה (ט, א) כי נביא שאמר לעבור על איסור מאיסורי התורה לפי שעה, שומעין לו, כאלוהו בהר הכרמל וכו'. גם יאמן יעקב שעשה מעשה על פי נבואתו שיכול לישא ב' אחיות לפי שעה, לא שיעקב איסור ב' אחיות. ומה גם, בזמן שלא היה להם עונש על הדבר אלא הקרבת התועלת אם יקיימו, כנזכר. גם יהודה על ידי מלאך הורשה לקחת תמר כאומרו ז"ל (בראשית רבה פח, פ), למה שנמשך ממנה מהאצלת נשמות הקדושות. ○ ולפי זה נאמר כי יעקב נראה בעיניו להעניש ראובן על אשר חלל יצועו, ונטל ממנו הבכורה, או שכן נאמר לו בנבואה, וכמו שכן אמר הכתוב בדברי הימים (א, ה) א) רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל כִּי הוּא הִבְכוֹר, וּבְחָלְלוֹ יִצְעוּי אָבִיו נִתְּנָה בְּכֹרְתוֹ לְבִנֵּי יוֹסֵף.

¹ כמבואר כל זה בגמרא יבמות (ז:) , וברמב"ם (יסודי התורה ט, א).

² דברי הגמרא מכות (כג:), הובא לעיל בהערה ה. וכן הוא בגמרא סוטה (י:) המובא להלן בהערה לא, ועיין פירושו ברש"י שם ושם.

³ ועיין בתרגום יונתן (לח, כו): וְאַחַר יְהוּדָה וְאִמֶּר זָכִיָּה הִיא תִּמָּר מִיָּנִי אֶתְעַבְרָת, וּבִרְת קָלָא נְפִלַת מִשְׁמִיָּא וְאִמְרַת דְּמִן קְדָמִי הָיָה פִתְגָמָא, וְאִשְׁתְּזַבֵּי תְרִיחוּהוּ מִן דִּנְיָא.

ער איז שוין געגאנגען ווייטער, און אַ מלאך ויט, דער מלאך מיכאל האט אים אומגעקערט, זאגט ער ארויס בפרוש. אזוי זאגט דער מדרש^{כא}, און תוספות ברענגט עס צי אין די בעלי התוספות^{כב} [על התורה].

צה

[ואם כן] האט אים אַ מלאך געברענגט די נבואה, ער האט געמוזט, כדי ס'זאל ארויסקומען [פון איר] דאס מלכות בית דוד [הבא מיהודה].

צו

אזוי ווי ס'שטייט^{כג}, מציאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתי (תהלים פט, כא), והיכן מצאתיו, בסדום.

צו

ער ברענגט דאך דארטן אויך אין תהלימ'ל תפלה למשה^{כד}, ברענגט ער [אז] אלע פריערדיגע, און דער אר"י הקדוש טייטשט דארט^{כה}, אז מ'האט נישט געקאנט [אנדערש, ווייל] דאס מלכות בית דוד האט נישט געקענט ארויסקומען [נאר אזוי], וועגן קטרוג. מ'האט עס געמוזט טון 'בגנבה' [שלא ירגיש בו המקטרג, ולכן נשתלשל מלכות בית דוד] אין סדום, און דורך לוט'ן דערנאך, אזוי ווי ס'איז געשען דורך אזא מעשה [שיצאו מלוט ובנותיו] עמון ומואב [שמהם יצאה רות המואביה אמה של מלכות בית דוד, ונעמה העמונית אשת שלמה המלך, ואמה של רחבעם המלך בנו (מלכים א' יד, כא). וכמו כן בענין יהודה ותמר, הוצרך להיות באופן כזה, שלא ירגיש השטן שמשם יצא נשמת דוד ומשיח]^{כז}.

^{כא} בבראשית רבה (פה, ח): אמר ר' יוחנן, ביקש לעבור, וזימן לו הקב"ה מלאך וכו', אמר לו, יהודה היכן אתה הולך, מהיכן מלכים עומדים, מהיכן גדולים עומדים. ויט אליה אל הדרך, בעל כרחו שלא בטובתו.

^{כב} בדת זקנים לבעלי התוספות (לה, טו): ויחשבה לזונה. וכי מה איכפת ליה, אלא ביקש לילך לו, נשאה עיניה למרום ואמרה, רבון העולמים, וכי לא אני זוכה להוציא חכם מגופו של צדיק זה. מיד שלח לו הקב"ה מיכאל' והחזירו, כתיב הכא ויט אליה, וכתיב (בלק כב, לג) ויט לפני, מה התם על ידי מלאך, הכא נמי על ידי מלאך.

^{כג} בבראשית רבה (מא, ד. ג. ט'): קום קח את אשתך ואת שתי בנותיך [הנמצאות] וגו' (וירא יט, טו) וכו'. רבי יוסי רבי יצחק אמר, שתי מצאות, רות המואביה, ונעמה העמונית. אמר רבי יצחק, מציאתי דוד עבדי, היכן מצאתיו, בסדום.

^{כד} בתהלים תפלה למשה (פט, כא): מציאתי דוד עבדי. דרשו רז"ל היכן מצאתי, בסדום, להלן אומר שתי בנותיך הנמצאות. על פי שמבואר בכתבים, דאי אפשר להוציא אור יקר כזה, אם לא בענין כזה, עד כאן. ○ והנה מסתבר דמענין רק רע לגמרי, לא יצא טוב מזוכך, רק במעשה מגונה במחשבה טובה, יכול לצמוח ענין יציאת השבויים לפועל, לפי שהם אינם מכירים במחשבה. ואם כן לפי זה, השתלשלות הקדושה של מלכות בית דוד ומשיח, לא יתכן רק בענין כזה שיבא לוט על בנותיו, ויצאו לפועל על ידו רות המואביה, ונעמה העמונית עם רחבעם. דבלא מעשה מגונה מאוד לא יתכן שיצא, אך אליה וקוץ בה, דהיו נפסלו ח"ו ברעה הגדולה הלזו, אך על ידי מעשה סדום [בלוט ובנותיו] היה המחשבה לטובה, [לפי שהיו] כסבורין שנחרב העולם, והיה מעשה מגונה בצירוף מחשבה טובה, על כן יצאו בכשרון. ○ והן הן דברי רז"ל, מציאתי דוד עבדי, שהוא כמו מציאה, כי המשפט ניתן שאין להוציאו בחזקה. ומפרשין היכן מצאתי, כלומר ממה נפשך, בלא גנות גדול לא יתכן, ועל ידי גנות גדול גם כן לא יתכן, לזה מפרשין בסדום. והבן כי נכון הוא ואמת בס"ד.

^{כה} בספר הליקוטים פרשת וירא (פרק יח), עיי"ש. ועיי' בעשרה מאמרות להרמ"ע (מאמר העתים, סימן יט).

^{כו} ועיי' זה גם בש"ך על התורה (בפרשתן) וז"ל: שמעתי בשם ה' יעקב אר"י ז"ל, שקיבל מרבותיו, למה היחס והשררה והמלכות של ישראל יהיה על זה הדרך, שהרואה יראה שח"ו יש בו צד ממזרות. וכן ענין בועז שלא הוליד מאשה אחרת אלא מבחו של עגלון שהוא ממואב, וכבר ידעת מואב מאין בא. ודוד גם כן אמרו (ילקוט המכירי תהלים קי"ח) וכו', ורחבעם גם כן נעמה העמונית. אלא שעשה הקב"ה כן, כדי להביא מלך המשיח בהיסח דעת, כדי שלא יקטרג המקטרג. כמו שאמר בזהר (ח"א קעב:), תא חזי תיאובתא דדרגין מסאבין לאו איהו אלא לקטרגא בסטרין קדישין, יעקב דאיהו קדישא כוליהו כמו ליה וקטרגו בהדיה, בקדמיתא נשכיה חויה

צח

יהיה איך שיהיה, על כל פנים האָט דאָס געמוזט זיין.

ממילא האָבן זיך אויפגעהערט אַלע קשיות, האָבן זיך אויפגעהערט אַלע קשיות האָבן זיך אויפגעהערט¹².

צט

ומה שלא ידע תחילה כי כלתו היא, ודונה לשריפה. גם זה היה מן השמים, כי הוצרך לעבור כל אלו הענינים. ושהיא תעמוד בהנסיון דמוטב להפיל עצמה לכבשן האש ולא ילבין פני חבירו ברבים, כמו שלמדו בגמרא מכאן. וגם יהודה יעמוד בהנסיון שיוודה ברבר כי ממנו היא, בכדי להציל אותה משריפה. ואמרו חז"ל דבזכות זה ניצולו חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש

איי וואָס דען, דאָס איז הערשט אַרויסגעקומען [שפּעטער], דעס האָט מען נאָך מעַלִים געווען דערפריער [מִיהוּדָה, שלא ידע כי תמר היא. ורק לאחר מכן] בְּבִית דִּינוּ שֶׁל שָׁם זאָגט דאָךּ די גמרא איז געווען [וואָס] דער רוּחַ הַקֹּדֶשׁ האָט געזאָגט צִדְקָה מִמֶּנִּי, [ממני יצאו הדברים כבושים. אָבער אין] תַּחֲלַת הָאֵט מען זי דאָךּ דֵּן געווען לְשׂוֹרָפָה. [ווייל] דעס האָט אויך געברויכט צו זיין [שמתחילה יהיה הכל בהסתר ובהעלם, מפני המקטרג].

ק

[וועוד טעם על ההעלמה מקודם¹³ יש לומר, חדא ווייל] ס'האָט געברויכט צו זיין דער נְסִיּוֹן [לתמר שלא תבייש את יהודה, וכמו שדרשו מזה כי] נוּחַ לוֹ לְאָדָם שִׁפִּיל עֲצָמוֹ לְתוֹךְ כְּבֶשֶׂן הָאֵשׁ וְאֵל יִלְבִּין פְּנֵי חֲבֵירוֹ בְּרַבִּים¹⁴. זי האָט געברויכט דעם נְסִיּוֹן דורכצוגיין [שתהא מוכנת להפיל עצמה לכבשן האש].

קא

[וועוד שהרי] ס'שטייט דאָךּ אין תרגום יונתן¹⁵ [ובגמרא סוטה¹⁶] לא, [אז] דורך דעם נְסִיּוֹן זענען ניצול געוואָרן חֲנַנְיָהּ מִישָׂאֵל וְעִזְרִיָּה פונעם אֵשׁ.

כמה דאת אמר (וישלח לב, כו) וַיֵּצֵא בָכָף יִרְכּוֹ וגו', ולזה רמזו ז"ל (סנהדרין צו). נחש מציאה משיח בָּאֵין בְּהִיסָח הַדַּעַת, של מקטרג. ○ הלא תראה שניתנה תוֹרָה בהיסח דעתו של שטן, כמו שאמרו פרק רבי עקיבא (שבת פט). בא שטן לפני הקב"ה ואמר לו תורה היכן וכו'. ○ אם כן עשה הקב"ה כן, כדי שיסיח השטן דעתו, ויאמר השררה והמשיח לא יבואו אלא מהיחס והקדושה, ולא יבוא על זה הדרך. וכן תָּמַר במילואה, תי"ו מ"ם רי"ש, גימטריא זהו כדי להסיח דעת השטן, עם שלוש אותיות. והכל כמזס. וכן תמר במילואה בגימטריא אלף ו', אותיות פלא ו', אל"ף, פירוש מכוסה וכמוס, כמו כי פִּלָּא (דברים יז, ח) תרגום אַרְיִי תִּפְסִי וכו'. וסימן ולא יָדַע [בשִׁכְכָה וּבְקוּמָה] [וירא יט, לג לה], כי לוט הוא השטן, מארי דלוטין, לא יָדַע בִּשְׁכָּכָה שיצא משם מי שנאמר בו [ויחי מט, ט] כרע רבץ כארי, שהוא על שלמה. ובקומה, על מלך המשיח. לא יָדַע שאלו יוצאים ממנה, כי ה' יתברך הסיח דעתו.

¹² ועיין כעין זה בהושע (א, ב), ובפי' המלבי"ם שם.

¹³ על פי המבואר בדברי יוראל.

¹⁴ כמבואר בגמרא כתובות (טו:) המובא להלן בהערה זו.

וכן בגמרא סוטה (י'): והיא שִׁלְחָה אֶל חֲמִיּוֹתָא לְאָמַר לְאִישׁ אֶלֶּה לֹא אֲנִי הָרָה וְלֹא שְׁלַחָה לֹא לְאָמַר מִמֶּן אֲנִי הָרָה, וְהָרִי סִימָנִין שֶׁלָּךְ, וְתִמְאָה לִיָּה מִימֶר [לשליח, אמור לו שממנו אני הרה ואלו סימנין], אמר רב וזוטרא בר טוביה אמר רב וכו' נוּחַ לוֹ לְאָדָם שִׁפִּיל עֲצָמוֹ לְתוֹךְ כְּבֶשֶׂן הָאֵשׁ, וְאֵל יִלְבִּין פְּנֵי חֲבֵירוֹ בְּרַבִּים, מְגַלֵּן מַתְמַר [אף זו נוּחַ הִיָּה לֵה לִישְׁרָף וְאֵל תִּלְבִּין פְּנִי, לְפִיכָךְ שְׁלַחָה לֹא אֲנִי יוּדָה וְיִגְלָה הוּא עֲצָמוֹ אֶת הַדָּבָר יִגְלָה, וְאֵם לֹא תִשְׁרָף וְלֹא תִגְלָה הִיא אֶת הַדָּבָר] וכו'. ○ הָכֵר נָא לְמִי [הַתַּחֲתָה וְהַפְּתִילִים וְהַמֶּשֶׁה הָאֵלֶּה], אֵין נָא אֵלָּא לִשׁוֹן בְּקֶשֶׁה, אִמְרָה לִיָּה בְּבִקְשָׁה מִמֶּךְ הַכֹּר פְּנֵי בּוֹרָאן וְאֵל תַּעֲלִים עֵינֶיךָ מִמֶּנִּי. (המשך הגמרא, להלן בהערה לא).

¹⁵ בתרגום יונתן (לה, כה): תָּמַר מִתְאַפְקָא לְאִיתְיוּקְדָא [מוצאת לשריפה], וְבַעַת [וחיפשה] תִּלְתִּי מִשְׁכּוּנָא וְלֹא אֲשַׁכְחָנִין, תִּלְתִּי עֵינְהָ לְשָׁמַי מְרוּמָא וְכֵן אֲמַרְת: בְּכַעַר בְּרַחֲמִין מִן קִדְמָךְ ה', עֲנִי יְתִי בְּהָרָא שְׁעָתָא אֲנִיָּקִי [בעת

[און] ווייל ער [יהודה] האָט מַצִּיל געווען [את תמר] פונעם אַש [במה שאמר צָדָקָה מִמֶּנִּי. ונמצא שהיה בזה גם נסיון ליהודה].

קב
הקדמה לישוב קושיא יז

בגמרא מבואר שמתחילה נאבדו ממנה הסימנים, לפי שבא כ"ב גבריאל וקירבן מיר איז נאָך אַ פֿלאַ נאָך, די גמרא זאָגט אין סוטה דף י"ב, [אויפן פסוק] **היא מוצאת, אין סוטה** [היינו 'בגמרא']^א זאָגט ער, אז זי האָט געזען דאָרטן די סימנים, און דער ס"מ האָט זיי מַרְחִיק געווען פון איר, דער ס"מ האָט זיי באַהאַלטן, זי האָט נישט געהאַט קיין סימנים, און ס'איז געבליבן זי האָט נישט געהאַט וואָס צו זאָגן, האָט זי געבעטן [און] בִּרְחָמִי הָשֵׁם יתְבַרְךָ איז עס צוריקגעקומען.

קג
אמנם במדרש איתא שנאבדו הסימנים, והקב"ה ברא לה אחרים תחתיהן

און אין מדרש שטייט גאָר, דאָ אין מדרש רבה^ב שטייט גאָר אז זיי זענען טאַקע אינגאַנצן נאָכד געוואָרן, נאָר דער בורא כל עולמים האָט [פאַר] איר באַשאַפן אַנדערע, ער האָט איר געגעבן אַנדערע סימנים.

קד
ולדברי המדרש יפלא, האך אפשר שנמטה כזה יהא נאבד ולא ימצאוהו
לכסוף [וגם ראוי להשוות דברי המדרש עם דברי הגמרא שנמצאו לכסוף]

לכאורה איז דאָך עפעס אַ פֿלאַ, אז ס'איז אזא מַטָּה [שכבר היה ביד יעקב, ועתיד להיות

צרת]. וְאֶנְהָר עֵינֵי וְאֶשְׁכַּח תֵּלֶת סִהָדִי, וְאָנָּה מִקִּימָא לָךְ מִן חֲרָצִי [מחלצין] תֵּלֶתָא קִדְשִׁינִי דְמִקְדָּשִׁין שְׁמִין וְנִחְתִּין לְאַתּוֹן נוֹרָא בִּבְקַעַת דּוֹרָא [וזהם חנניה מישאל ועזריה]. בִּיה שְׁעָתָא רְמוֹ קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמִכְאֵל, וְאֶנְהָר עֵינֵיהָ וְאֶשְׁכַּחְתּוּן. וְנִסְכִּית יִתְהוֹן וְטִלְקַת [והורקת] יִתְהוֹן קָמִי רִיגְלִי דִּינִינָא [לפני רגלי הדיינים], וְאֶמְרַת, גְּבָרָא דְאֶלִּין מִשְׁכּוֹנִינָא דִּידִידֵיהּ, מִינִיהָ אָנָּה מַעֲבָרָא. וְאָף עַל גַּב דְּאָנָּה קִנְדָּא, לִית אָנָּה מִפְּרָסְמָא לִיָּה, בְּרַם מְרִי עֲלֵמָא יִתֵּן בְּלִבְכִּיהָ דִּיכִיר יִתְהוֹם וְיִשְׁיִיב יִתִּי מִן דִּינָא רַבָּא הָדִין. וְכִינֹן דְּחָמָא יִתְהוֹם יִהְוֵהָ, אֶכֶר יִתְהוֹם, בְּכֵן אֶמֶר בְּלִבְכִּיהָ, טַב לִי בְּהִית [להתבייש] בְּעֲלֵמָא הָדִין דְּהוּא עֲלֵם עֲבִיר, וְלֹא נְבִהִית בְּאֶנְפִּי אֶכְהִי צִדִּיקָא בְּעֲלֵמָא דְאִתִּי, טַב לִי יָקִיד [להשרף] בְּעֲלֵמָא הָדִין בְּאִישָׁא טְפִינָא [נאש שנכבה], וְלֹא נִיקִיד בְּעֲלֵמָא דְאִתִּי בְּאִישָׁא אֶכְלָא אִישָׁא, דְּמִיכְלָא קָבִיל מִיכְלָא [נדמה כנגד מדה] הוּא, לְפִוס דְּאֶמְרִית לִיעֲקֹב אֶכָּא אֶכֶר כְּדוֹן פֶּרְגָּוּדָא דְבִרְךָ [נהפך נא הכתנת בנך], לְפִוס כֵּן צָרְכִית לְמַשְׁמַע בְּכִי דִינָא לְמִן אִינוֹן סִטוּמְתָא [חוטטא וחוטטרא האלין. - (ומה שהזכיר רבינו שבזכות הנסיון של תמר, ושל יהודה, ניצולו חמו"ע, כן מבואר בגמרא סוטה דלהלן].

^א בגמרא סוטה (י): וַיִּכֹּר יְהוֹדָה וַיֹּאמֶר צָדָקָה מִמֶּנִּי, הֵינּוּ דָאמֶר רַב חֲנִין בַּר בִּינָא א"ר שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, יוֹסֵף שְׂקִידֵשׁ שֵׁם שְׁמִים בְּסַתֵּר, זָכָה וְהוֹסִיפֹר לוֹ אוֹת אַחַת מִשְׁמוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה, דְּכַתִּיב (תהלים פא, ו) עֲדוֹת בִּיהוֹסֵף שְׁמוֹ, יְהוֹדָה שְׂקִידֵשׁ שֵׁם שְׁמִים בְּפִרְהוֹסִיא, זָכָה וְנִקְרָא כֹּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה. כִּיּוֹן שְׁהוּדָה וְאִמֶּר צָדָקָה מִמֶּנִּי, יִצְתָּה בַּת קוֹל וְאִמְרָה, אַתָּה הִצַּלְתָּ תִּמְרָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ מִן הָאוֹר, חֵיךְ שְׁאֵנִי מַצִּיל בְּזוֹכֶתָךְ ג' מִבְּנֵיךְ מִן הָאוֹר, מֵאֵן נִינְהוּ, חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וְעִזְרִיָּה. ○ צָדָקָה מִמֶּנִּי, מִנָּה יֵדַע [שממנו היא מעוברת, שמה אף אחרים באו עליה], יִצְתָּה בַּת קוֹל וְאִמְרָה מִמֶּנִּי יִצְאוּ כְבוֹשִׁים [דברים עלומים שנגזרו מלפני, שיצאו מזו מלכים, ואי אפשר לצאת אלא מיהודה, דכתיב (ויחי מט, ט) גִּזְרָה אֶרְצָה יִהְיֶה. כְּבוֹשִׁים, דְּבִיר סַתֵּר, גִּזְרֵית הַמֶּלֶךְ, כְּמוֹ בְּהַדִּי כְּבִישִׁי דְקוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמָה לֹךְ בְּבִכּוֹת (י) גְבִי חֲזוּקִיה].

^ב בגמרא סוטה (י): הֵיא מוֹצְאָתָא, הֵיא מִ'מִּתּוֹצְאָת' מִיבְעִי לִיָּה [פירשי: 'מיתוצאת' הוי משמע לשון הוצאה בעל כרחא, הֵיא מוֹצְאָתָא' משמע לשון מציאה]. אִמֶּר רַבִּי אֲלֵעֶזֶר לֵאחֲרָ 'שְׁנִמְצָאוּ' סִימְנֵיהָ [וחתמו ופתילים ומטה, ש]בֵּא ס"מ [שהוא שר של אדום] וְרִיחָקָן [כדי שתשרף ולא יצא דוד ממנה, המכה את אדום בגיא מלח (שמואל ב' ח, יג. תהלים ס, ב)], בֵּא גְבִרְיָאֵל וְקִירְבָּן. ○ הֵינּוּ דְכַתִּיב (תהלים נו, א) לִמְנַצֵּחַ עַל יוֹנָת אֱלֹם רְחֻקִּים [על עסקי הרחקה, שנעשה סימניה חזקים] לְדוֹד מִכְתָּם [לאתה שהיתה ראיה ועומדת לצאת ממנה דוד], אִמֶּר רַבִּי יוֹחָנָן, מִשְׁעָה שֶׁנִּתְרַחֲקוּ סִימְנֵיהָ נַעֲשִׂית כִּיּוֹנָה אֵילִמַּת וכו'. (המשך הגמרא, לעיל בהערה כט).

^ג משא"כ במדרש הוא באופן אחר, וכדמסיק להלן בסמוך.

^ד בבראשית רבה (פה, יא): הֵיא מוֹצְאָתָא וגו'. אִמֶּר רַבִּי יוֹדָן, מִכָּאֵן שֶׁנִּאבְדוּ, וְהִמְצִיא הַקֶּב"ה אַחֲרֵים תַּחְתִּיהֶן, הִיךְ מַה דָּאֵת אִמֶּר (ויקרא ה, כב) אִוּ מִצָּא אֶבְדָּה וגו'.

ביר משה ואהרן, ומלך המשיח], וואו איז ער אַהינגעקומען [לדברי המדרש, דמשמע שלבסוף נשאר רק החדשים, והישנים נאבדו].

קה

אמנם ראיתי במדרש אחר, כי שניהם אמת, כי מתחילה נבראו סימנים אחרים, ואחר כך נמצאו גם הסימנים הישנים

נאָר איך האָב געזען עפעס אין אַן אַנדערן מדרש גאָר^ל, כ'האָב געזען מ'ברענגט גאָר אַ לשון המדרש אַז ס'איז ביידע אַמת. 'די' זענען נאָכד געוואָרן, האָט דער בורא כל עולמים געגעבן אַנדערע, און 'דערנאָך שוין' האָט זי צוריק באַקומען די ערשטע. ס'איז טאָקע ביידע אַמת^ל. [ואם כן אף לדברי המדרש רבה, שפיר נמצאו גם הישנים לבסוף].

קו

ובזה יובן הא דמבואר בתוספות לחד גירסא בגמרא דדרשינן 'מוצת' מלשון הצתת אש, וכן משמע ממה שלמדו מכאן בגמרא דמוטב להפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברכים. ובפשטות יוקשה למה לא נתנה הסימנים מיד בתחילה, טרם ש היתה האש מוכנת וכמעט שלא נשרפה

על כל פנים וואָס דען איז געווען אַ פייער.

[שהרי אירף] הִיא 'מוצאת', זאָגט דאָך תוספות נאָך^ל [דרשינן 'מוצת' בלא אל"ף, מלשון] וַיִּצֵת אֶשׁ בְּצִיּוֹן (איכה ד, יא).

[ולכאורה] וויאָזוי איז געדרינגען [דמוטב] להפיל עצמו לתוך כבשן האש [ואל ילבין פני חבירו ברכים. והלא למעשה] זי איז דאָך נאָכנישט אַריינגעגאַנגען [בתוך האש].

[נאָר] זעט אויס [דער פשט, אַז] ס'איז שוין געווען פאַרטיג [און גרייט] דאָס פייער. נו [אם כן לכאורה] וויאָזוי האָט זי עפעס געוואָרט ביז מ'וועט מאַכן פייער, [והרי תיכף] אַז מ'האָט דאָ גע'פּסָק'נט ביים בֵּית דִּין [שתשרף] האָט זי עס געזאָלט אַרויסברענגען [די סימנים].

קז

אמנם לפי האמור מבואר, כי מתחילה נאבדו ממנה הסימנים, ולא מצאה אותן עד לבסוף כשהמציאו לה מן השמים

נאָר וואָס דען, מיט דעם איז דאָס פאַרענטפערט, מיט דער גמרא [סוטה דלעיל.

^{לה} במדרש הגדול בפרשתן: דבר אחר היא מוצאת, הלכה וביקשה אותן העדים שנתן לה, ולא מצאה אותן. מה עשה לה הקב"ה, ברא לה אחרים, וכשהיא יוצאה מצאה הראשונים. מנין שהוא כן, אמר רבי יהודה ברכי שלום, היא 'יוצאת' אין כתיב, אלא היא 'מוצאת', כענין שנאמר או מִצָּא אֲבָכָה.

ועיין גם בתנחומא ישן (סימן יז): אמר הוציאנוּהָ וְתִשְׁרָף, והיו גוררין בה ומוציאין אותה שלא בטובתה, שנאמר היא מוצאת, ועם שהיא יוצאת ביקשה את הערובין ולא מצאה אותם, באותה שעה תלתה עיניה לשמים, מיד שלח לה הקב"ה אחרים. דבר אחר, אמר רבי יהודה הלוי ב"ר שלום, עם שהיא יוצאה האיר הקב"ה עיניה ומצאה אותם, מאחר שאבדתן, שאין מציאה אלא מכלל אבידה, שכתוב (ויקרא ה, כב) או מִצָּא אֲבָכָה.

^{לו} ועיין עוד השלמת הביאור בזה בדברי יואל, כי אלו הסימנים שנתן לה יהודה מרמזים על מלך המשיח, כמו שאמרו רז"ל במדרש חותמך זו מלכות, ומטף זה מלך המשיח. והס"מ הטמין אותן הסימנים, כי הרגיש קצת בדבר, ורצה לעכב ולמנוע השתלשלות ההוא, ומעתה שלא יהיו סימניה בידיה ידונוה לשריפה. ועל כן ברא הקב"ה אחרים תחתיהן, כדי להצילה משריפה. ולא רצה הקב"ה להכריחו וליקח ממנו הסימנים בעל כרחו, כדי שלא ירגיש ברמיזת הסימנים, ולא יקטרג. ואחר שכבר היו סימנים אחרים וניצולה מדין שריפה, בא גבריאל וקירבן, והחזיר לה אותן סימנים עצמן, כי היה בהם רמז על השתלשלות משיח שיצא ממנה, ומעתה לא עכב הסי"מ, כי בין כך ובין כך היתה ניצולת. ונמצאו כי ב' המאמרים חדא נניהו ולא פליגי.

^{לז} דאיתא בגמרא כתובות (י:ו): נוח לו לאדם שימסור עצמו לתוך כבשן האש, ואל ילבין פני חבירו ברכים, מנא לן מתמר, דכתיב היא מוצאת. – ועל זה כתבו בתוספות שם: דכתיב היא מוצאת. רבינו חננאל גריס [בגמרא] מוצת בלא אל"ף, לשון וַיִּצֵת אֶשׁ בְּצִיּוֹן.

לשון וישב תשכ"ז (חלק א) **קדשו** יג

וויילן זי האָט נישט געהאַט [די סימנים תיכף, וויילן] דער ס"מ האָט עס מַרְחִיק געווען [ובינתיים כבר הציתו והכינו את האש].

איז זי שוין געווען גרייט [להפיל עצמה לאש, כדי שלא תלבין פני יהודה].

קח

אבל לא המציאו לה הסימנים רק לבסוף, ולא מיד בתחילה. והטעם בזה י"ל גם בדרך פשוט [מלבד הטעם דלעיל, לפי שהוצרכה לעמוד עוד בזה הנסיון, שתהא מוכנת להפיל עצמה לכבשן האש], דהוא לפי שהיה צורך לצאת אותה הפסק לדונה בשריפה, בכדי למיגרר מילתא שלא יזלזלו ברברים כאלו

און די סִיפָה וואָס ס'האָט געברויכט צו זיין [הכנת האש מתחילה, ולא חזרו והמציאו לה מן השמים אלו הסימנים, וכדרך שהמציאו להב לבסוף. הטעם הוא וויילן] ס'האָט געברויכט דורכצוגיין [הנסיון שהיא תהא מוכנת להפיל עצמה באש (וכדלעיל באות ק)]. וכן [דער פֿסק האָט אַוויך] געברויכט צו זיין, לְמִיגְרָר מִלְתָּא, מ'זאַל וויסן [שלא לזלזל בכך. שהרי] אַז נישט העט מען דאָך גיווען געווען [מזלזל געווען בעריות ח"ו].

דאָס פֿשְׁטוּת' קען אויכעט זיין [מלבד הטעמים דלעיל (באות ק-קא)], וואָרן ס'איז דעך דאָך געווען אַ מעשה מכוער. אינגאַנצן פֿסוד איז דאָך עס נאָך געווען [נאָר] אין אָנהייב, [ביז] מ'האָט דאָך געזאָגט הָרָה לְזַנוּנִים, האָט מען דאָך שוין 'געוואוסט' דערפון [והיה בהכרח לדונה בכדי למיגרר מילתא], אַז נישט העט עס גיווען געווען אַ פֿרָצָה. ס'האָט געמוזט זיין אַ פֿסק.

קט

ואחר שיצאה הפסוק שוב המציאו לה הסימנים מן השמים, ונתגלה שהיא מיהודה ושהכל היה על פי נבואה ורוח הקודש

און דערנאָך איז אַרױסגעקומען [כשאמר יהודה] צִדְקָה 'מִמֶּנִּי', און ס'איז געקומען אַ בת קול מִמֶּנִּי יֵצְאוּ הַדְּבָרִים כְּבוֹשִׁין, בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל שָׁם איז אַראָפֿגעקומען [בהתגלות] די נְבוּאָה, דעס בַּת קול. [ושוב ידעו כולם שהוצרך יהודה לעשות כן על פי נבואה, ולכן שוב פטרו אותה משריפה].

קי

ישוב קושיא יז

על כל פנים די אַלע זאכן האָבן געברויכט צו זיין, און ס'האָט געברויכט אַזוי דורכצוגיין דעס ענין, איבערדעם איז דאָס דורכגעגאַנגען, איבערדעם איז דאָס די מַטָּה [שמסר לה, ומה שנאבדה]. און דאָס איז געבליבן [לבסוף במצרים ובמדבר, עד שעתידה להיות גם ביד מלך המשיח].

קיא

ויהודה עצמו כבר ידע גם מתחילה על פי נבואה שצריך לעשות כל הענין, אף שעדיין לא ידע אז שהיא תמר. ולכן לא קשה האידן נתן לה המטה, כי גם זה היה בנבואה, וכבר הבין שרמזו בזה התשלשלות מלכות בית דוד ומלך המשיח. וכמובאר במדרש נצנצה בה רוח הקודש, חתמך זו מלכות, ופְּתִילְךָ זו סנהדרין, ויִמְחָךְ זה מלך המשיח

קאָן זיין, יהודה אַליין האָט אויך געוואוסט [גם מתחילה, שלבסוף תוחזר אליו המטה], ער האָט געוואוסט [אז] אַ מְלָאךְ פֿירט אים צוריק, און [דעס] וואָס האָט ער געגעבן [די] מטה, היה גם כן בנבואה].

קיב

ס'שטייט דאָך אויך אַרויס אין מדרש^{לח}, [אויף דעם וואָס] זי האָט געזאָגט [ליהודה שתתן לי] חֲתָמָהּ וּפְתִילָהּ, [אז] נִצְצָה בָּהּ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. דער רוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִצְצָה בָּהּ, [ולכן] האָט זי געזאָגט חֲתָמָהּ, האָט זי געזאָגט [חֲתָמָהּ מלכות. וּפְתִילָהּ, מיינט מען סנהדרין. וּמִטָּף, זה מלך המשיח. אזוי זאָגט אויף דעם דער מדרש, אין מדרש רבה דאָ אויפן אָרט.

קיג

[ונמצא] ס'איז געווען מיט רוּחַ הַקֹּדֶשׁ האָט זי דאָס פאַרלאַנגט, און זי האָט דאָס געזען בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ די אַלע זאַכן.

קיד

הערה בדברי המזרחי

ס'איז מיר אַ פֿלאַ [לפי זה, דעם וואָס] דער מזרחי זאָגט, [אויף וואָס] רש"י זאָגט^{לט} [בפסוק] הִכָּר נָא, [שאמרה ליהודה] זאָלסט מוֹדָה זיין, כדי דו זאָלסט נישט מאַבד זיין ג' נפֿשות. זאָגט דער מזרחי^מ, זי האָט דאָך נאָכנישט געוואוסט אַז זי האָט צוויי, אַז ס'איז ג' נפֿשות, [דאפשר שהיא רק עיבור אחד, ואם כן הם רק ב' נפשות]. [ועל זה כתב כי] רש"י זאָגט נאָר אזוי [שהם ג'], ווייל דער אָמת איז אזוי.

קטו

איך ווייס אָבער נישט וואָס הייסט 'זי' האָט נישט געוואוסט, מ'הגיד [לו שלא ידעה], ווער זאָגט דען אַז זי האָט נישט געוואוסט, [והלוא] ס'שטייט דאָך^{לח} זי האָט געוואוסט ביז צום מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ האָט זי געזען מיטן רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, און דעם וואָס ס'טוט זיך 'שוין' האָט זי נישט געזען? אַז זי האָט ביי זיך צוויי נפֿשות. ס'איז גאָרנישט קיין הִנֵּה אָמִינָא פֿעוֹלָם [אנדערש, ובודאין] זי האָט טאַקע געוואוסט^{מא} [שתאומים בבטנה, ורשדנו בזה ג' נפשות]. זי האָט דאָך געוואוסט, זי האָט דאָך געזען נאָך ווייטער [אפילו דאָס] עֲתִידוֹת.

^{לח} בבראשית רבה (פה, ט): ויאמר מה הערבון אשר אתן וגו'. אמר רבי חוניא, נצנצה בה רוח הקודש. חתמה, זו מלכות, היך מה דאת אמר (שיר השירים ח, ו) שימיני כחותם על לבך, כי אם יהיה כנהו כן יהיוקים מלך יהודה חותם על יד ימיני (ירמ' כב, כד). ופֿתִילָהּ, זו סנהדרין שהן מצוינין בפתיל, היך מה דאת אמר (שלה טו, לח) פֿתִיל תכלת. ומִטָּף, זה מלך המשיח, היך מה דאת אמר (ישע' יא, א) ויצא חֲטָר מִגִּזְעוֹ יְשִׁי, מִטָּף עֶזְרָא יִשְׁלַח ה' מִצִּיּוֹן (תהלים קי, ב).

^{לט} ברש"י (לח, כה): הִכָּר נָא [נא למי החתמת וגו']. אין נא אלא לשון בקשה, הכר נא בוראך, ואל תאבד שלש נפשות.

^מ בפ' הרא"ם (סו): שלש נפשות. היא ושני בנים שבבטנה. ואף על פי שבאותה שעה לא ידעה אם יש תאומים בבטנה, כדכתיב וַיְהִי בֶּעֶת לִדְתָהּ וַיְהִינָה תְּאֻמִּים, משמע שלא ידעה זה עד עת לדתה. מכל מקום כיון דאִיגִלָּאֵי מילתא למפרע שהיו תאומים, תפשו בלשונם 'שלש' נפשות במקום 'שתי' נפשות שאמרה היא.

^{מא} וכן מבואר בדברי דוד (להטורי זהב) על פירש"י (סו), וז"ל: הִכָּר נָא כו'. שלש נפשות כו'. אף על גב דכתיב בסמוך וַיְהִי תְּאֻמִּים בְּבִטְנָהּ, משמע דבשעת הרייו לא היה נודע [והוא קושיית הרא"ם]. יש לומר דודאי היא ידעה בנבואה מזה, וראיה דאמרין בבראשית רבה (פה, י) שהיתה אומרת מלכים אני טוענת כו'. אלא דקא משמע לן קרא [וַיְהִי בֶּעֶת לִדְתָהּ וגו'] שלא היה לה צער הרייו מחמת תאומים, כמו רבקה שהיה לה צער, ועל כן הוצרכה להודיע צערה לרבים. מה שאין כן כאן היה הדבר בהסתר בלי צער, ולא נודע לרבים עד הלידה. והיינו משום דכאן היו שניהם צדיקים.

קטז

המשך וסיום ישוב קושיא יז

יהיה איך שיהיה, יהודה האט דאָ געזען דעם אַלעס [ברוך הקודש ונבואה].

[והגם] ער האָט נישט געוואוסט מיט וועמען ער האָט פיהר^ר, נאָר ער האָט געזען [ענין] חזקתו ופתייתו [ומה שנרמז בזה כדברי המדרש], ער האָט געזען דעם רוח הקדוש מיט די נבואה, האָט ער פאַרשטאַנען [אז] דאָ ברויך אַרויסצוקומען די נשמות, מ'ברויך דאָס אַרויסצונעמען, פונעם געפענגעניש ברויך מען אַרויסצונעמען [נשמות קדושות האלו].

קיז

הקדמה לישוב קושיא יט

בישמוח משה מפרש הפסוק 'ובבזה' לא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם, דהיינו באותן שהיו טמונים בהם עדיין נשמות קדושות שהוצרכו לצאת מהם, ונקראו 'ביוה' על שם מה שהיו עשוקים עדיין בין הקליפות

[והנה] דער זיידע זכרוננו לברכה אין ישמח משה טייטשט ער, ווען זיי האָבן גע'ה'ר'ג'עט [די עמלקים ביים נס פורים], אין די מגילה [שטייט] 'ובבזה לא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם'. - דער ישמח משה זאָגט עס, אין פרשת תולדות^{מב}, און אין פרשת ואתחנן^{מג} זאָגט ער עס. -

ער זאָגט [לפרש הכתוב] 'ובבזה' לא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם, [דלכאורה קשה] צו וואָס דערציילט ער מיר עפעס אַז זיי האָבן נישט [שולח יד געווען בביוה], עטליכע מאָל שטייט [אסתר ט, י טו טז] 'ובבזה לא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם, וואָס דאָרף ער דערציילן 'ובבזה לא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם, [אז] זיי האָבן נישט גענומען קיין כוז. [ולמאי נפקא מינה צי] האָבן זיי יאָ גענומען [צי] האָבן זיי נישט גענומען, פאָרוואָס זאָגט ער עס.

קיח

זאָגט ער אַזוי.

לעולם שטייט דאָך^{מב} מַבְנֵי בְנֵי פֶן הַמֶּן לַמְדו תורה בְּרַבִּים, ווייל דאָרט איז

^{מב} בישמוח משה פרשת תולדות (עה"פ וראה יצחק): והנה פירשתי בפסוק 'ובבזה לא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם, על פי מה שמצינו שמבני בניו של המן למדו תורה ברבים, הרי שלא פָּלוּ וזעו לגמרי, והטעם על זה, דכתיב וַיֵּאָר אֶת אֵין איש עתיד להתגיר, על כן וַיֵּאָר אֶת הַמַּצְרִי וגו'. ולכן באלו שראו ברוח הקודש שהיו בהם ניצוצות קדושות, לא נגעו בהן. וידוע מה שפירשו וַיֵּאָר אֶת דְּמַעַת הַעֲשָׂוִקִים, דקאי על ניצוצות הקדושה הַעֲשָׂוִקִים בתוך הטומאה. וזהו שנאמר 'ובבזה', במקום ביוה, לא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם לנגוע בהן.

^{מב} בישמוח משה סוף ואתחנן (ד"ה בהפטר, בהג"ה): מה שנאמר כמה פעמים 'ובבזה לא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם. להבין מה היה הכוונה בזה שלא שללו, וגם מה הפלא שמספר. ועוד קשה למה כתבו בדרך לשון נסתר, שיש בו אריכות יותר, מה היה חסר אלו נאמר וּשְׁלָלָם לא כוז. ○ והנראה לי יש בו ענין נסתר לכד הפשוט, דהנה יש להבין הלא איתא בגמרא מבני בניו של המן למדו תורה ברבים, ואם כן מזה מוכרח שלא פָּלוּ וזעו המן, ועל זה יש לתמוה, שמהסברא זה היה ראוי לראשונה לכלות זרע הצורר. אבל הענין יובן על פי שדרשו רז"ל (שמות רבה א, כט) בפסוק וַיֵּאָר כֹּה זֶכֶה וַיֵּאָר כִּי אֵין איש (שמות ב, יב), ראה כי אין עתיד לצאת ממנו [מין] שיתגיר. ○ ולכן, באלו שהיה בהן ניצוצות קדושה לא נגעו בהן. ○ או שנשפע רוח הקודש על כל ישראל כדרך שנשפע בעת נתינת התורה, דאז אז היה עיקר הקבלה (ענין שבת פח), והבן. או שמא ה' מן השמים היה שלא יגעו באלו, ואנשי כנסת הגדולה שכתבו המגילה, ידעו זה ברוח הקודש, והבן. ○ והנה איתא בספרים על פסוק (קהלת ד, א) שְׁבִתִי וַיֵּאָר אֶת דְּמַעַת הַעֲשָׂוִקִים בתוך הטומאה. ועל פי זה מדויקת מאד הלשון 'ובבזה', במקום שיש ביוה, לא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם, והבן. ○ והפשיטות תולה בזה, דלכך לא שללו, משום כִּין רשע וַיִּדְּקוּ יִלְכָּשׁ (איוב כו, יז), כמו שהדין במסור (בבא קמא קטו). ○ ועל פי זה יובן דברי רז"ל (מגילה ז.) 'ובבזה לא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם, מנא ידעו, אלא שמע מינה דאסתר ברוח הקודש נאמרה, והבן. ואף דאמר (שם) לכולהו אית להו פירכא, היינו להפשטיות שהוא הלבוש, מה שאין כן להפנימות, ולכן לא אמר אית להו 'חיתבא', והבן.

דאָך געווען נַשְׁמוֹת [קדושות שיצאו מהם, ובעוד שהיו שבויים בתוכם הם נקראים 'ביזה'] אַזוי ווי ס'שטייט^מ [בביאור הפסוק] [קהלת ד, א] דְּמַעַת הָעֵשְׂקִים, מיינט מען די נַשְׁמוֹת [קדושות] וואָס זענען באַרויבט געוואָרן, וואָס זענען אין די הענט פון די קַלְפוֹת.

זאָגט ער [בישמח משה], זיי האָבן אַכטונג געגעבן [כשהרגו מהגוים בנס פורים, אז] דאָרט וואו ס'ציט זיך די עֲנָפִים - זיי האָבן דאָך גע'הָרְגֶ'ט דאָ, ס'איז דאָך געווען די בְּנֵי עֲמָלֶק, די בְּנֵי הָמָן, - אַז דאָרטן וואו ס'ציט זיך די נַשְׁמוֹת גְּבוּהִים וואָס זענען שפּעטער לָמְדוּ [תורה] בְּרָבִים, די וואָס זענען אַרויסגעקומען פון אים, [בהם לא שלחו ידם. און אויף דעם] זאָגט ער [בהפסוק] 'וּבְבִזָּה' לֹא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם, די נַשְׁמוֹת וואָס זענען באַרויבט ביי זיי, דעס האָבן זיי אַכטונג געגעבן [אז] זיי זאָלן נישט טון [פאַר זיי גאַרנישט].

קיט

ישוב קושיא יח-ט

והנה מבואר ברש"י דלפי שרימה יהודה את אביו בגדי עוים, שהפכיל כתנת יוסף בדמו, רמוהו גם אותו בגדי עוים. ולכן יהודה עצמו כשראה שלא מצא אותה ולא יוכל להחזיר הסימנים, תלה גם כן בזה. ונתיירא שמא פגם זה מה שרימה את אביו, יעכב בעדו שלא יזכה להוציא ממנה השתלשלות מלכות בית דוד ומשיח

דאָס קאָן דאָ זיין.

יהודה האָט דאָ געזען די גאַנצע זאַך [הגרמו באלו המשכונות שנתן לה. און] פּלוּצִים האָט ער עפּעס געזען אַזאָ וואונדערליכע זאַך, ער האָט געשיקט דעם גָדִי [להחזיר המשכונות, און] האָט ער [איר] נישט געטראָפֶן.

[און] ער האָט דאָך מוֹרָא געהאַט פֿאַר אַ חָטָא [וכדרך הצדיקים, והרי חזינן כי] רש"י זאָגט דאָך^מ [אז] פֿאַרדעם האָט מען אים פֿאַרפֿאַפּט מיט אַ גָדִי, פֿאַרוואָס, ווייל ער האָט אויסגעפֿאַפּט דעם פֿאַטער - וְיִשְׁחָטוּ שְׁעִיר עִזִּים [לו, לא] - מיט אַ גָדִי, האָט מען אים צוריק אָפּגעפֿאַפּט [מיט אַ גָדִי], ס'איז געווען מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה.

קב

על כל פנים [כשראה שלא מצאוהו כששלח הגדי, התבונן דוהו מדה כנגד מדה על שרימה את אביו בגדי, וממילא] האָט ער מוֹרָא געהאַט פֿאַר דעם חָטָא [שרימה את אביו בגדי], אַז אפּשער קען זיין אַז די עֲוֹנוֹת איז גוֹרֵם אַז מ'וועט נישט אַרויסנעמען די נַשְׁמוֹת, דעס וועט מען נישט אַרויסנעמען, און ס'וועט בלייבן אין בִּזָּה.

^מ בגמרא סנהדרין (צו): תנו רבנן, נעמן גר תושב היה [פירש"י: שלא קבל עליו שאר מצות, וקבל עליו שלא לעבוד עבודה כוכבים], נבזראדן גר צדק היה. מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים. מבני בניו של סנחריב לימדו תורה ברבים, ומאן נינהו שמעיה ואבטליון. מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק.

ובגמרא גיטין (נו): תנא, נעמן גר תושב היה [פירש"י: שלא קיבל עליו שאר מצות אלא עבודה זרה, שנאמר (מלכים ב' ה, יז) כי לא יעשה עוד עבדך עלה וזבח לאלהים אחרים כי אם לה']. נבזראדן גר צדק היה. מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק, מבני בניו של סיסרא למדו תינוקות בירושלים, מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים, מאן אינון שמעיה ואבטליון.

^מ עיין בזה בזהר הק' (ח"ב דף צו), ובפרי עץ חיים (שער קר"ש שעל המטה), ובמעייני החכמה להאריז"ל (פרק ט).

^מ ברש"י (לח, כג): הִנֵּה שְׁלַחְתִּי הַגָּדִי הַזֶּה [ואתה לא מְצָאתָה]. לפי שרימה יהודה את אביו בגדי עוים, שהטביל כתנת יוסף בדמו, רמוהו גם אותו בגדי עוים. [ומקורו בבראשית ובה (פח, ט)].

קכא

ולכן התפלל יהודה שיצליח בדבר, ולזה אמר 'תקח' לה, שעדיין היא תזכה ליקח ולהוציא ממנה אלו הנשמות קדושות, פן נהיה לבז, שלא יתאחר עוד עשייתם בבחינת 'בזה' בהיותם בין האומות

איבערדעם [ווען] ער האָט געזען אַז ס'געשעט אַזאַ זאַך, ער קען זיך נישט קיין עצה געבן, [און] ער ווייסט נישט ווער [דאָס איז].

האָט ער מתפלל געווען 'תקח' לה, זי זאל אַרויס נעמען די נשמות, פן נהיה לבז, ס'זאל נישט בלייבן ווייטער אין בזה, [נאָר] ס'זאל ווייטער זיין די נשמות וואָס מ'ברויך מיר אַרויס צו נעמען פון דאָרטן, די נשמות קדושות פון מלך המשיח און די קדושים [פון מלכות בית דוד, וואָס] מ'דאַרף דאָס אַרויסצונעמען, זאל זיין תקח, זי זאל ידאָס אַרויסכאַפּן כאַטשיג. [אזוי] האָט ער מתפלל געווען.

קכב

ער האָט נישט געמיינט דאָ [כפשוטו] תקח לה, ער האָט נישט געמיינט דעם שטעקן און דעם חתמך ופתילך [שישאר אצלה], נאָר [די נשמות] דעם וואָס מ'ברויך צו נעמען [אויף דעם] האָט ער געזאָגט תקח לה, כדי דאָס זאל נישט בלייבן לבז.

קכג

ומה שסיים ואמר הנה שלחתי הגדי הזה וגו', הכוונה בזה, רחלל אני כבר עשיתי את שלי, ואיתה לא מצאתה, ובוה כבר נתכפר לי חטאי מדה כנגד מדה, במה שרימו גם אותי בגדי עזים. ואם כן שוב מעתה לא יתעכב הדבר ויכלו ליקח ולהוציא אלו הנשמות קדושות מתוך הבזיה

[ועל זה סיים] הנה שלחתי הגדי הזה, איך האָב דאָך שוין געטון [דאָס מייניגע, און] מ'האָט מיך שוין אויסגעפאַפט, איך האָב שוין געהאַט אַן עונש אויף דעם חטא פון פאַפּן [את אביו] בגדי, איז דאָך שוין נתכפר געווען דער חטא, [ולכן שוב התפלל] ס'זאל נישט מעכב זיין [דער חטא], ס'זאל נישט מעכב זיין [את התיקון, נאָר] איך זאל זוכה זיין, איך זאל זוכה זיין [אז] ס'זאל דורך אים היצטערט [אויסגעפירט ווערן אז] זי זאל קאָנען אַרויסבאַקומען די נשמות, ס'זאל נישט מער נתעכב ווערן [בין הקליפות], ס'זאל נישט ווייטער בלייבן אין בזה. דאָס איז די גאַנצע פּרשה.

קכד

הוספה מדברי יואל¹²

[ואפשר לפרש בזה גם מה שפירשו התרגומים, פן נהיה לבז, דלמא נהוי לגחוק, דהוא מלשון צחוק. וירמוז על פי מה שאמר ק"ו הישמח משה זלה"ה, כי בראש השנה כל שרי האומות באים ועומדין לפני בית דין שלמעלה, ומצפים על דינם שיצא ליכות, וגם מלך המשיח בתוכם עומד ומצפה שיהא השנה הבאה שנת גאולתן של ישראל. ואם נגמר הדין שעדיין לא זכו ישראל להגאל בשנה זו, יוצא מלך המשיח בבושה, ושרי אומות העולם מצחקין עליו, עכדה"ק. וידוע שק"ו זלה"ה שמע כרוזין של מעלה, והדברים ברורים וראויים למי שאמרם.]

והנה הס"מ הרגיש בכאן שההשתלשלות מלכות בית דוד ומשיח עתיד לצאת מזה, ועל כן התגבר מאוד למנוע ולעכב כנ"ל. ולזה התפלל יהודה תקח לה, שייסיעו מן השמים להשתלשלות קדושה זו, פן נהיה לבז, שלא נהיה לגחוק בעיני שרי האומות, אם יעלה ח"ו בידם לעכבו או לאחורן.

¹² והוא כנראה ממה שהוסיף רבינו בעת שעבר על הכתבים.

קע

ברכת הקודש

און טאקע דער בורא פֿל עולמים זאל העלפֿן :
מ'זאל מיר במהרה זוכה זיין, זאל מיר זען די ישועה שלימה.

און ביז דערווייל זאל מיר קאנען דינען דעם באשעפער מיט ישוב הדעת, בנחת
ובהרבה.

מ'זאל האבן פֿח, סובל צו זיין די נסיונות.
.. בעונינו הרבים האט מען געשיקט 'היינט', נאך שווערערע נסיונות ווי אין די
פריערדיגע דורות.

דער בורא פֿל עולמים זאל העלפֿן : דער בורא פֿל עולמים זאל רחמנות האבן.
אין דעם גרויסן הסתר, זאל דער בורא כל עולמים רחמנות האבן.
מ'זאל מיר געהאלפֿן ווערן במהרה.

מ'זאל מיר זוכה זיין, צו טון דעם רצון הבורא ברוך הוא באמת.
מ'זאל מיר דבוק זיין אין די תורה הקדושה.

מ'זאל זוכה זיין צו זען במהרה בישועת פֿל ישראל ושמחתן.
בהתרוממות קרן התורה וישראל, ובהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו
אמן.

